

Zrínyi Miklós, „vezérlő eszményképünk” – A Magyar Távirati Iroda közlése a Horthy-kori Zrínyi-kultusz jellegzetes aspektusairól ^[1]

A 20. századi Zrínyi-kultusz ápolásában a Vitézi Rend Zrínyi Csoportja játszotta a legnagyobb szerepet. A Csoport tevékenységét vitéz Rózsás József alapozta meg 1937-ben A magyar katonaeszmény szolgálata című írásával. A csoport munkássága kiterjedt többek közt kulturális rendezvények szervezésére, hagyományőrzésre, valamint célul fogalmazták meg a magyar kultúra terjesztését hazai és nemzetközi szinten – ennek érdekében pedig propagandisztikus jellegű hírlapokat, folyóiratokat, illetve irodalmi munkákat is kiadtak.

A 20. századi Zrínyi-kultusz ápolásában a Vitézi Rend, azon belül is az úgynevezett Zrínyi Csoport játszotta a legnagyobb szerepet.^[1] Előbbi egyéb teendői mellett a magyar hagyományok és kultúra megőrzésére, terjesztésére, a nemzeti identitás erősítésére vállalkozott. Ennek az elvnek a következetes, gyakorlati megvalósítását jelentette a rendben belül a Zrínyi Csoport tevékenysége, amelyet vitéz Rózsás József (1894–1971) alapozott meg 1937-ben A magyar katonaeszmény szolgálata című írásával. A csoport munkássága kiterjedt többek közt kulturális rendezvények szervezésére, hagyományőrzésre, valamint célul fogalmazták meg a magyar kultúra terjesztését hazai és nemzetközi szinten – ennek érdekében pedig propagandisztikus jellegű hírlapokat, folyóiratokat, illetve irodalmi munkákat is kiadtak. A Vitézi Rend számos alkalommal tanúsította, hogy jelentős feladatának tartja a magyar nemzeti ideológia megerősítését; a legjobb példa erre a költő, politikus és hadvezér Zrínyi Miklós (1620–1664) kultuszának tudatos megteremtése.

Az 1937 és 1944 közötti időszak – amely magában foglalja a Csoport tevékenységét – a Zrínyi-kultusz két aspektusára világít rá: a Zrínyi-narratívában maga a kultusz politikai célú, és ebben a néhai hadvezér katonakultusza, katonaeszménye a meghatározó. A „katonaeszmény” kifejezés betudható terminus technikusnak is, mert ennek a fogalomnak ebben az időszakban önálló jelentéstartalma volt: definícióként magyarították és visszatérő jelleggel használták szinte minden forrásban. E kultusz általános jellemzője Zrínyi Miklós aránytalan, minden racionális, objektív szempontot mellőző kultusza – ez legerőteljesebben a Zrínyi Csoport működése során mutatkozott meg.

A Horthy-korszak Zrínyi-képe alapjaiban más fényben tüntette fel a hadvezért, mint ahogyan az előző évszázad irodalma tette, mivel itt elsősorban ténylegesen a hadvezér szerepkörét, eszmeiségét látjuk kihangsúlyozni a narratívateremtésben, párhuzamot vonva a Ludovika által propagált magyar eszményi katonaidéállal („*eszményi honvédtiszt*”).^[2] Ennek elgondolása valamilyen szinten köthető a korszak eleji klebelsbergi „kultúrfölény” elvéhez is, amiben kulcsszerep jutott a „neonacionalizmus” fogalom keretében a nemzeti öntudat erősítésére.^[3] Az 1930-as és 1940-es években így érthető módon Zrínyi Miklós katonaeszménye, kultusza kapott hangsúlyt. Az elérendő cél a tényleges, direkt módon kialakított Zrínyi-kultusz gyakorlati megvalósulásán volt. Ünnepek, megemlékezések, katonai avatások fémjelzik az 1930-as és 1940-es évek Zrínyi-tudatát. Nem mellesleg ez a magyar történelem szempontjából is kifejezetten mozgalmas időszak, a Horthy Miklós nevével fémjelzett időszak nacionalizmusa termékeny táptalajt biztosított a magyar történelem bizonyos személyei identitásképző szerepének

hangsúlyozására – Zrínyi Miklós erre tökéletesen alkalmasnak bizonyult. Költői tevékenysége jelentősen hatott a korabeli irodalomra, hadvezéri jelleme és hadtudományi munkái pedig a társadalom széles köreinek mintájául szolgálhatott, teret engedve az úgynevezett hőskultusznak. A háborús élethelyzet közeledte ezt követően pedig megkövetelte a magyar történelem nagy hadászati alakjainak felemlegetését, amit nem is lehetett volna jobban hangsúlyozni Zrínyi nevével. A közeledő háborús eredmények kapcsán, a revíziós sikerekben ott szerepelt Zrínyi Miklós neve, karaktere, aki szinte a túlvilágról igyekezett harcolni az ellenséggel szemben. Ebbe a narratívába illik bele a most bemutatott forráscsoport.

A Zrínyi-kultusz építésének alapját a személyhez kapcsolódó évfordulók jelentik, amelyek során visszatérő és meghatározott keretek között lehetőség nyílt a hadvezér alakjának ápolására és megerősítésére. Az országos és helyi szintű, állami részvétellel lebonyolított ünnepek évente kerültek megrendezésre, az úgynevezett Zrínyi-zarándoklatok keretében. A kultusz fő időszaka 1941 és 1944 közé tehető, amikor a legjelentősebb módon, fanatizáló jelleggel ünnepelték, dicsőítették Zrínyit (számos esetben felmerül a szentkultusz kérdése is). A Vitézi Rend Zrínyi Csoportja által megtartott zarándoklatok 1941 és 1944 novembere között zajlottak legtöbbször november 2-án, halottak napján (ettől függetlenül Zrínyi Miklós május 3-i születésének és november 20-i halálának évfordulóján is tartottak megemlékezéseket). Az események jelentős politikai támogatással zajlottak le, számos helyi és országos méltóság jelenlétével.

Eseménytörténeti szempontból 1941 kulcsfontosságú a Zrínyi-kultusz kapcsán. Ami a területi revíziót illeti, Magyarország sikerként könyvelhette el az év áprilisában bekebelezett délvidéki, a jugoszláv államból visszacsatolt területek egy részét. A korábbi Zrínyi-uradalmak Csáktornya központtal együtt így szintén visszakerültek a magyar félhez, ami új löketet adott a kultusz ápolásához. A visszacsatolt ország rész Zala vármegye igazgatása alá került.[4] Már 1941-ben megkezdődött az egykori Zrínyi uradalomhoz köthető területek hovatartozásáról szóló diskurzus. A *Zalamegyei Ujság*, valamint a *Muraköz* hetilap számolt be arról, hogy a szentilonai Zrínyi kápolnát és annak telekterületét (amely az Első Horvát Takarékpénztár birtokában volt), ahol „*örzik a Zrínyiek csontjait*”, Zala vármegyének ajándékozták.[5]

Az 1942-es és 1943-as ünnepek és megemlékezések már egyértelműen a visszacsatolt Muraközre és Csáktornyára koncentráltak. Mondhatni a Zrínyi-kultusz kikerült a fővárosból és immáron csaknem kizárólag helyi jelleget öntött (ez nem jelent kizárólagosságot, a források alapján a csoport éppen a Zrínyi-kultusz országos elterjedésében volt érdekelt). Ezt a jelenséget az alábbiakban közölt egyik forrással igazolhatjuk, amely elsősorban a Zrínyi-sírhelyre fókuszál: a csáktornyai Zrínyi Csoport[6] egyik fő feladata volt ugyanis a család sírhelyének rendbetétele. Az emlékművek, a megemlékezés kultuszszerű, gyakorlati megvalósításának igénye már 1918-ban Takáts Sándor (1860–1932), a Zrínyi-kultusz ápolásában nagy szerepet játszó író, történész írásaiban megszületett: „*De virág most sem borítja sírját, emlék most sem hirdeti tetteit. Pedig három század múlt el már születése óta.*”[7] Hasonlóképp fogalmazott 1927-ben megjelent munkájában is: „*Családi sírboltjuk feldúlva, csontjaik széthordva, emlékük meghamisítva hirdeti a sivár jelent. Zrínyi Miklósnak, a költőnek szegényes emlékoszlopáról még a magyar fölliratot is levakarták s a Zrínyi nevet Zrinski-ra torzították. S mindez akkor történt, mikor ideát e haza leghűbb s legdicsőbb fiának háromszázados emlékünnepét[8] ülték.*”[9] A fő probléma tehát Zrínyi Miklós kultuszának ápolása kapcsán az volt, „*vajon lesz-e olyan idő, mikor Zrínyi Miklós nevének kimondásakor minden magyar magasztos arcot ölt s áldva áldja a nagy férfiú emlékét?*”[10]

[2]

Zrínyi Miklós emlékoszlopa Csáktornyan napjainkban.

Forrás: Wikimedia Commons

Erre a kérdésre felel tevékenységével lényegében az 1937-ben megalapított Zrínyi Csoport. A források az 1941 és 1943 között megtartott három nagy novemberi esemény szöveges beszámolóját közlik. Az ünnepek, megemlékezések jól behatárolható, előre eltervezett programszerű rendben zajlottak le. Az zarándoklat a csáktornyai, egykori Zrínyi téren (ma Trg Republike) lévő Zrínyi szoboremlékműnél kezdődtek, majd a Zrínyi várat érintve a közeli Szentilona község Zrínyi kápolnájában záródtak. Minden esetben dicsőítőbeszédet tartottak és megkoszorúzták az emlékműveket.

[3]

A szentilonai Szent Ilona kápolna napjainkban.
Forrás: Wikimedia Commons

A Magyar Távirati Iroda (MTI) a csáktornyai Zrínyi-ünnepekről 1941 és 1944 között minden évben beszámolt. Az MTI állami szolgáltatóként fő tevékenységeként naprakész információkkal látta el nemcsak a hazai, de az összeköttetésben lévő külföldi sajtóorgánumokat is. Ennek érdekében rendszeresen gondoskodott a médiumok számára releváns és friss hírekről, biztosítva ezzel a közvélemény informáltságát. A feladatköréhez tartozott a különböző témákban megjelenő aktuális események figyelemmel kísérése és azok gyors közreadása a médiapartnerek számára, mely tudósítások alapvetését adták a korabeli sajtótermékek megjelenő számainak.[11] Az MTI pontról pontra beszámolt a Zrínyi-ünnepekről is, így nem meglepő, hogy a korabeli sajtó számos lapjában olvashatjuk az esemény részleteiről (többek közt a *Magyar Katonaujság*, a *Muraköz* és a *Zalamegyei Ujság*),[12] több-kevesebb információt hozzáadva a hírügynökség közléséhez. A közölt forrásoknak elsősorban politikai és kultusztörténeti jelentősége van, de számos adalékot nyújtanak helytörténeti vizsgáldásokhoz is.

Az iratcsoport a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában, a Polgári kori kormányhatósági levéltárak (K szekció, 1770–1973) Sajtó levéltárában (1914–1950, K 428, K 654) található meg. Az intézmény 2016-ban digitalizálta és az Adatbázisok Online felületén tette elérhetővé az MTI számos anyagát, többek közt a jelen forrásközlésben szereplő levéltári iratokat. A közlésre kerülő 1941, 1942 és 1943 novemberi keltezésű iratanyagok szövegei jól rávilágítanak a magyarországi,

de elsősorban a Muraközben jelenlévő Zrínyi-kultusz sajátosságaira. A forrásszövegeket a mai magyar helyesírás szabályai szerint, jegyzetapparátussal és magyarázatokkal ellátva közöljük, illetve pótoltuk az esetleges ékezethiányokat. Ahol a szöveg egyes részei hiányosak vagy hibásak, azt külön jelöltük.

Források

1. sz. dokumentum

Csáktornya,[13] november 2.

8. kiadás. 1941. november 2. 15 ó. 55 p.

Szombaton este a városháza tanácstermében rendezett díszgyűlés keretében megalakult a Vitézi Rend Zrínyi csoportjának csáktornyai szervezete. Az elnöklő vitéz Horváth Ferenc vezérőrnagy[14] megnyitó beszéde után Vitéz Robogány Ede alezredes[15] mondott ünnepi beszédet, amelyben Zrínyi Miklóst példaként állította a hallgatóság elé.

Utána vitéz Rózsás József alezredes[16] ismertette a Vitézi Rend Zrínyi csoportjának munkásságát és szervezetét. A szervezet megbízhatóságot és áldozatkészséget kér az új munkatársaktól. Áldozatok teszik naggyá a nemzetet. Zrínyi Miklós is áldozat volt a nemzet oltárán.

Vitéz Robogány alezredes Kaltróy Antal alezredest[17] kérte fel, hogy vegye át a Zrínyi-csoport csáktornyai szervezetének vezetését.

Ezután Kozár Elemér vezérkari őrnagy[18] a Zrínyi csoport jövő programját ismertette, Nagy Károly polgári iskolai igazgató[19] pedig Csáktornya és a Zrínyiek kapcsolatairól tartott előadást.

Végül elhatározta a helyi csoport, hogy Zrínyi Miklóst ismertető kétnyelvű könyvet szerkeszt.

A díszgyűlés a honvédelmi minisztérium regőscsoportjának műsorával ért véget.

A Vitézi Rend Zrínyi csoportja csáktornyai szervezetének tagjai vasárnap délelőtt ünnepi szentmisén vettek részt, majd a Zrínyi emlékmű előtt ünnepség volt. Az ünnepségen vitéz Horváth Ferenc vezérőrnagy magyar és muraközi nyelven mondott beszédében Zrínyi Miklós örökké élő szellemét méltatta. Majd Mik Károly igazgatótanító[20] a város közönsége nevében mondott beszédet.

Ezután vitéz Rózsás József alezredes és Pecsornik Ottó községi bíró[21] koszorút helyezett a zászlókkal díszített emlékműre. Az ünnepség végén a katonai csapatok díszmenetben vonultak el a megjelent előkelőségek előtt.

Az ünnepség után a jelenlévők a Szent Ilona kápolnába vonultak Zrínyi Miklós sírjához. Vitéz Mezey Dénes[22] mondott nagyhatású beszédet Zrínyi követéséről. A beszéd után vitéz Rózsás József alezredes és Kaltróy Antal alezredes koszorút helyezett a sírra. Mind a két ünnepségen közreműködött a honvédelmi minisztérium regőscsoportja is.

Délben diszebédre ültek össze a Zrínyi-csoport újonnan megalakult csáktornyai szervezetének tagjai. /MTI/

Az irat jelzete: HU-MNL-OL-K 428-a-501-1941-11-02.[23]

2. sz. dokumentum

Zrínyi-ünnepségek Szentilonán[24] és Csáktornyán

Pénteken délután[25] a Vitézi Rend Zrínyi Csoportjai központi vezetőségéből és más munkatársaiból alakult ötven tagú küldöttség utazott le Csáktornyára, hogy részt vegyen azokon az ünnepségeken, amelyeknek középpontjában gróf Zrínyi Miklós hadvezér-költő sírhelyének átvétele állott. A Zrínyiek nyughelye, amelyet a Csáktornya közelében lévő Szentilona község Páloskolostorából fennmaradt kis kápolna jelöl, felajánlás útján a Vitézi Rend Zrínyi Csoportjának tulajdonába került. Az átvétel ünnepségére utazó bizottságban képviseltette magát az Országos Vitézi Szék, Budapest székesfőváros polgármestere,[26] a M. Kir. Hadimúzeum, az Orsz. Irodalmi és Művészeti Tanács és a Műemlékek Országos Bizottsága.

Az átadás ünnepsége október 31-én, szombaton délelőtt folyt le Szentilonán. A Budapestről érkezett küldöttséghez Zala vármegye vezetősége, Csáktornya társadalmának előkelőségei s egyszerű magyar emberek tömegei csatlakoztak.

Az ünneplő közönség szombaton reggel a csáktornyai ősi vár falai között gyülekezett, megtekintette annak történelmi emlékeit, majd gyalog vonult ki az iskolás ifjúsággal együtt Szentilonára, Zrínyi nyugóhelyéhez.

A helyőrség díszszázada már előre felállt a kápolna mellett s úgyszintén a szombathelyi honvéd gyalogezred zenekara. A magyar Hiszekegy előadása után dr. Mathia Károly százados, a „Ludovika” akadémia tanára[27] emlékbeszédében hivatkozott arra, hogy a nagy magyar Pantheonnak legerősebb támasztó pillére nyugszik itt a szentilonai földben.

Vezérlő eszményképünk – mondotta – egy évvel ezelőtt a megszentelt helyen ígéretet tettünk, hogy méltó emléket állítsunk porladó csontjaid fölél! Éreztük, hogy le kell törlesztenünk végre ezt a háromszázéves nemzeti adósságot. Reméljük, rövidesen beválthatjuk ígéretünket: elkészül a Zrínyi-mauzóleum. Ameddig olyan hőseink vannak, amilyen Te vagy s amíg van hová zárandokolnunk, addig élni fog a nemzet is!

Ezután Szentilona község nevében Okresa Rókus községi bírój[28] adta át lelkes beszéd keretében az ingatlant és bejelentette, hogy a falu népe a meginduló munkálatokban készségesen és önzetlenül közreműködik.

Vitéz Robogány Ede alezredes, az Országos Vitézi Szék kiküldötte vette át a sírhelyet a Vitézi Rend, illetve annak Zrínyi Csoportja nevében. Beszédében többek közt ezeket mondotta:

A Zrínyi név használata nemcsak jogos büszkeséggel tölti el szívünket, de kötelez is. Történelmi igazság, hogy eszmények nélkül egyetlen nemzet sem élhet. Súlyos, sorsdöntő korszakban küldötte el a Gondviselés több mint háromszáz évvel ezelőtt azt a férfiút, akinek szelleme felé így kiáltunk: „Ki vagy Te, porrá lett ember, aki évszázadok elmúltával is magaddal tudsz ragadni bennünket, s akinek sírjához messze útról zárandokol ide a magyar?!” Te tanítottál meg bennünket az áldozatos, önzetlen hazaszeretetre, a vitézségre, a bátorságra, s tőled tanulták meg a nemzedékek a tisztultabb nemzeti és erkölcsi felfogást s mindazt, amiből a mai kor hősi embertípusának kell kialakulnia! Ma is harcban állunk. Ünnepelesen hitet teszünk, hogy küzdelmeinkben a Te lángelkű, harcos, munkás, tiszta életed lesz az eszményképünk!

Zrínyi-ünnepségek I. folytatása.

A Zrínyi kultusz országos megalapozására, ennek keretében a Zrínyi-sírhely méltó rendbehozására a kormányzat megbízást adott a Zrínyi Csoportnak – folytatta vitéz Robogány alezredes. Szentilona község felajánlotta eszményképünk nyugóhelyét s azt most a Vitézi Rend nevében ünnepelesen átveszem. Végül köszönetet mondott Zala vármegye főispánjának s a helyi hatóságoknak, hogy a Zrínyi-sírhely ügyét szívükön viselték s a helyes megoldást elősegítették. A Zrínyi-eszmét minden vonalon támogatni kell, mert ily módon lesz a magyar hősiesség eszménye élő valósággá!

Zala vármegye közönsége nevében dr. vitéz gróf Teleki Béla főispán[29] köszöntötte mindazokat, akik a történelmi múlttal megszentelt helyet meglátogatták. Zala vármegye ma három történelmi

helynek az ápolását vette különösképpen gondjaiba, mégpedig a Szent István korából fennmaradt Zalavára, a kilencszáz éves Bencés kolostorral rendelkező Tihany, valamint Szentilona emlékeinek ápolását, ez utóbbit annál inkább, mert három évszázaddal ezelőtt gróf Zrínyi Miklós ezen a helyen élt. Örömeinek adott kifejezést a főispán, hogy e hely méltó ápolását a Vitézi Rendre bízták. Önmagát becsüli meg az a nemzet, amely dicső múltját és hőseit tiszteli. Erőt merít a magyarság Zrínyi sírhelyénél, s ezért fognak évről-évre mindig többen idejönni e nemzeti zarándokhelyre. Beszéde végén Zala vármegye közönsége nevében koszorút helyezett el a kápolna bejáratához.

Kovacsics Ibolyka^[30] kedves szavalata és a Honv. Min. regőcssoportjának műsorszámát után vitéz Rózsás József alezredes, a Vitézi Rend Zrínyi Csoportjának vezetője a következőket mondotta:

Valamennyi Zrínyi-munkatárs nevében hoztuk el ezt a koszorút, amelyet a Zrínyi Csoport jelvényének alakjába készítettünk^[31] és közepébe dicsőséges vezérlő eszményképünk nevének aranyozott kezdőbetűjét helyeztük el. Elhoztuk ide, e föld egykori előkelő birtokosai és egyszerű Pálosrendi szerzetesek temetkezőhelyére, ahol a mi vezérlő eszményképünk: gróf Zrínyi Miklós hadvezér-költő drága hamvai is pihennek.

Mit keresitek holtak között az élőt? – hangzik felénk a Szentírás szava, amely itt miránk is illik. Igen, mert mi most gondos szeretettel keressük itt Zrínyi Miklós földi maradványait, hogy méltó megőrkítésükről és megbecsültetésükről gondoskodjunk, de ugyanakkor mindnyájan tudjuk, érezzük és hirdetjük, hogy Zrínyi Miklós nem halt meg, szelleme él és munkálkodik! Nemcsak az itt jelenlévő Zrínyi-munkatársakban, hanem minden igaz magyar emberben, az ifjúságban s elsősorban azokban a férfiakban, a magyar honvédekben, akik most távol hazájuktól hősi harcokban helyt állnak az ellenséggel szemben és küzdenek Zrínyi életálmainak megvalósításáért: Magyarország nagyságáért és népének boldogulásáért.

Zrínyi-ünnepségek II. folytatása.

Zrínyi-munkatársak! nyíljon meg a szívetek! Amíg én ezt a koszorút a ti nevetekben – mindnyájunk nevében – ide elhelyezem, tegyetek hitet az új életre támadt, az örök harcú, a győzedelmes Zrínyi Miklós mellett s mondjátok el fennszóval a Zrínyi-fohász sorait:

„Adassék tisztelet a katonaeszménynek,
megdicsőültek szelleme töltson el
segítsen meg minket! Ámen.”

A hazáért
És a magyarok Istene

Budapest székesfőváros közönsége nevében dr. Sztankay István tanácsjegyző^[32] helyezte el a koszorút, majd a honvéd helyőrség, Csáktornya közönsége és a csáktornyai vidéki körjegyzőségek, továbbá a helyi Zrínyi Csoport és iskolák koszorúit helyezték el.

Befejezésül a honvéd zenekar a Szózatot játszotta, majd díszmenet és elvonulás következett.

Délben a Zrínyi-szálló nagytermében az ünneplők közepében vettek részt, amelyben a Legfőbb Hadúr^[33] vitéz Horváth Ferenc ny. vezérőrnagy, országgyűlési képviselő mondott felköszöntőt.

A kora esti órákban a csáktornyai Leventeotthonban műsoros est volt. Vitéz Mezey Dénes, a Zrínyi Csoport főtitkára megnyitójában vázolta Zrínyi életművének a magyar szellemi életre immár mindjobban érvényesülő termékenyítő és irányító hatását.

Az előadás során a csáktornyai magyar énekkar, Kiszely Gyula zeneszerző, vitéz Király Sándor, az Operaház tagja,^[34] a szombathelyi honvédzenekar és a honvédelmi minisztérium regőcssoportja szerepelt nagy sikerrel.

Az ünnepség második napján, november 1-jén került sor a Muraközi Szövetség által a visszatért Muraköznek felajánlott s Zadravetz István püspök^[35] által a budapesti bazilikában^[36] már megáldott zászló átadására. Vitéz Horváth Ferenc ny. vezérőrnagy, országgyűlési képviselő

magyar és muraközi nyelven mondott nagyhatású ünnepi beszédet, rámutatva e zárandoklat jelentőségére, többek között a következőket mondta:

Nagy történelmi feladatok megoldása vár ránk s ezeknek megvalósítása érdekében a Zrínyi Csoport jelmondata vezessen bennünket: „Munka és harc a Hazáért, önként és önzetlenül!” Zalán István ny. miniszteri tanácsos, a Szövetség alelnöke[37] adta át a zászlót. melyre Probszt Mária tanárnő[38] rövid beszéd kíséretében szalagot helyeztek el. A zászlót a csáktornyai Zrínyi Csoport nevében Pecsornik Ottó polgármester, országgyűlési képviselő vette át. Az ünnepség végén a megjelent hatóságok és testületek koszorút helyeztek el a csáktornyai Zrínyi-emlékműre.

A mélyhatású ünnepséget a kivonult díszszázad feszes díszmenete zárta be. /MTI/

Az irat jelzete: HU-MNL-OL-K 428-a-523-1942-11-02.[39]

3. sz. dokumentum

Zrínyi-ünnepségek Csáktornyán

20. kiadás. 1943. november 20. 13 ó. 35 p.

A Vitézi Rend Zrínyi-csoportjainak központi vezetősége a csáktornyai helyi Zrínyi-csoporttal karöltve november 18-án csütörtökön Zrínyi Miklós gróf hadvezér-költő halálának 279. évfordulóján kegyeletes emlékünnepséget rendezett Csáktornyán, a Zrínyiek ősi székhelyén, ahol az immár országszerte terjedő Zrínyi-kultusznak természetes gyökerei vannak. A délnyugati végek e fontos őrhelyén, az ősi várkastélyban élte le Zrínyi Miklós aránylag rövid, de küzdelmekben és tanulságokban gazdag életét. Innen indult hősi harcaira a török ellen s itt írta meg örökbecsű műveit a magyar nemzeti és katonaeszmény szolgálatára. A városka közelében a pálosok egykori kolostorának romjai alatt pihennek hamvai, egyelőre jeltelenük, de a Zrínyi-csoport éppen azt tartja egyik legfőbb feladatának, hogy halhatatlan eszményképe sirhelyét méltóképpen rendezze s a Zrínyi-kultusz országos zárandokhelyévé tegye.

Az elmúlt évekhez hasonlóan a Zrínyi-csoportok központi vezetőségéből küldöttség utazott le a csáktornyai ünnepségre, amelybe a helyőrség és polgári társadalom egyaránt bekapcsolódott. Reggel a plébániatemplomban ünnepélyes rekviem volt, majd a városi Zrínyi-emlékműhöz vonultak az ünneplők, ahol a nagykanizsai honvéd gyalogezred zenekara térzenét adott. A Himnusz elhangzása után vitéz Oszlányi Kornél vezérőrnagy[40] lépett az emelvényre. Beszédéhez a Zrínyi-csoport jelmondatát „munka és harc a Hazáért önként és önzetlenül” vette alapul s a személyes példaadás nagy jelentőségét hangoztatta. Üzenetet intézett Muraköz lakosságához, a Zrínyiek népéhez, hogy nagy hagyományaihoz híven éljen. A becsületesen végzett munka és a meg nem alkuvó hazaszeretet boldogulásunknak igazi alapja, amire éppen Muraköz nagy fia, Zrínyi Miklós gróf adott mindannyiunknak útmutató példát. A Zrínyi-csoport által új életre keltett [...szöveghiba...] és megtartó erejét innen kell szétsugároztatni az egész ország népébe.

A mélyhatású szavak elhangzása után Brand Sándor dr, Zalavármegye alispánja[41] beszédében rámutatott a magyar-horvát sorsközösségre, amely a történelem folyamán mindig eleven volt s az ma is. Zrínyi Horvátország bánja, ugyanakkor Zala és Somogy főispánja is volt s az ő zászlója alatt a magyar és horvát nép együtt küzdött a közös ellenség ellen.

Országunk jogos igényeit biztosítani – mondotta – csakis Zrínyi Miklós erényeinek követésével, az ő szellemének kultuszával és harcra kész honvédséggel lehet. Ez a honvédség Zrínyi katonai és erkölcsi hagyatékát magáévá tette s így eszménye az, hogy ezt a hazát és nemzetet önfeláldozó áldozatkészséggel kell szeretni és szolgálni.

Beszéde végén hódolattal emlékezett meg a múlt és jelen világháború hősi halottairól, köztük a zalai honvédek dicsőségéről. Vitéz Pánczél Ferenc drávaszentmihályi bíró[42] muraközi nyelven mondott beszédet, amelyben a muraközi népnek a magyar hazához és Zrínyi emlékéhez való hűségét hangoztatta.

A beszédek után koszorút helyeztek el a m. kir. honvédség, a Vitézi Rend, a Zrínyi-csoportok központi vezetősége és valamennyi munkatársa, Zala vármegye közönsége, Csáktornya lakossága és helyi Zrínyi-csoportja, a Tűzharcosok,[43] továbbá a leventék s az összes iskola nevében.

A díszszázad a csendőrszakasz és az iskolák ifjúságának diszmenete után az ünneplők kivonultak a szomszédos Szent-Ilona község területén lévő Zrínyi-sírhelyhez, ahol vitéz Robogány Ede ezredes a Vitézi Rend nevében emlékezett meg a vitézi eszme s egyben a hősi embertípus tündöklő megtestesítőjéről, Zrínyi Miklósról. Majd Okresa Rókus, Szentilona község bírása tolmácsolta muraközi nyelven a lakosság hódolatát és szeretetét a földi poraiban ott nyugvó, de szellemével az egész ország népnek világító Zrínyi Miklós emléke iránt. A Zrínyi-fohász közös elmondása után a koszorúk elhelyezése következett, majd az ünnepség befejezésével a Zrínyi-sírhely rendbhozásának kérdéseit beszéltek meg.

Délután a leventeotthonban műsoros előadás volt, amelynek első részében a nagyszámú közönség meghallgatta a Budapest rádióinak Zrínyi halála évfordulója alkalmából közvetített Ünnepi műsorát, majd pedig Dezső Gábor dr. egyetemi tanár[44] „A Zrínyiek mint a magyar állameszme képviselői és védelmezői” című kis tanulmányának felolvasását. Az előadás második részében a honvéd zenekar hangulatos játéka, Tóvizy Irén operaénekesnő[45] kiváló szereplése, Zrínyiről szóló versek bemutatása töltötte ki a műsort, amely a Hiszekegy eléneklésével ért véget. /MTI/

Az irat jelzete: HU-MNL-OL-K 428-a-548-1943-11-20.[46]

---

[1] A Vitézi Rendről és annak működéséről összefoglalóan lásd: KEREPESZKI RÓBERT: *A Vitézi Rend (1920–1945)*. Máriabesnyő, 2013.; TÁTRAI SZILÁRD: *A Vitézi Rend története a harmincas évektől a felszámolásig. Hadtörténelmi Közlemények*, 2000. 1. sz. 35–78.; Uő: *A Vitézi Rend első évtizedének története. Hadtörténelmi Közlemények*, 1997. 1. sz. 49–83. A témához a korabeli forrásokat lásd: *Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve (1920–1941)*. Összeállította: TISZA-BEŐI HELLEBRONTH KÁLMÁN. Bp., 1941.; *A Vitézi Rend kis kátéja*. Bp., 1940.; *A tízéves Vitézi Rend (1921–1931)*. Szerk. VITÉZ NEMES SZÉCSY IMRE, VITÉZ OSZLÁNYI KORNÉL, VITÉZ OSZLÁNYI JÓZSEF, DR. VITÉZ FARKASS JENŐ. Bp., 1931.; VITÉZ RÓZSÁS JÓZSEF: *A magyar katonaeszmény szolgálata*. Bp., 1937; *Működési tervzet a „Vitézi Rend Zrínyi Csoport”-ja számára: melléklet „a magyar katonaeszmény szolgálata” c. tanulmányhoz*. Bp., 1938.; *Alapszabályok a „Vitézi Rend Zrínyi Csoportja Munkatársainak Irodalmi és Művészeti Szövetkezete” számára*. Bp., 1940.; *Részletes utasítás a Zrínyi Csoportok munkatervének végrehajtására*. Bp., 1942. A Zrínyi Csoporttal érdemben mindezidáig egy komplexebb tanulmány foglalkozott: HORVÁTH ZSOLT: *Változatok és változások a Zrínyi-kultusz történetében (1918–1954)*. In: *Zrínyi-dolgozatok IV*. Szerk. KOVÁCS SÁNDOR IVÁN. Bp., 1987. 82–102. A témát kis mértékben érintette Hausner Gábor, a korszakokon átívelő Zrínyi-kultuszról szóló összefoglalásában, lásd: HAUSNER GÁBOR: *Változó Zrínyi-képeink*. In: *A szentgotthárdi csata és a vasvári béke: oszmán terjeszkedés – európai összefogás*. Szerk. TÓTH FERENC – ZÁGORHIDI CZIGÁNY BALÁZS. Bp., 2017. 140–143. Négyesy László politikai, eszmetörténeti viszonyban próbálta értelmezni a csoport működését. Lásd: NÉGYESY LÁSZLÓ: *A Vitézi Rendről II. (1922–1945)*. In: *Zounuk – A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 15*. Szolnok, 2000. 233–236, 245.

[2] *Ludovikás Levente*, 1938. 16. évf. 15–18.

[3] A két fogalom tartalmi elemzéséhez lásd: UJVÁRY GÁBOR: *”Egy európai formátumú államférfi”*: *Klebelsberg Kuno, 1875–1932*. Bp., 2014. 160–171.

[4] *„A magyar kormány a visszafoglalt területeket régi vármegyéikhez csatolta vissza és az 1918. évi megyei beosztáson semmiféle változtatást nem tett. A visszacsatolás folytán Csongrád, Bács-Bodrog, Baranya és Zala vármegyék egész területe felszabadult, Vas vármegye pedig jelentékenyen gyarapodott.”* BENISCH ARTHUR: *A visszafoglalt Délvidék közigazgatási beosztása. Magyar Közigazgatás*, 1941. 37. sz, 307–308., 307.

[5] *Zalamegyei Ujság*, 1941. október 1. 3.; *Muraköz*, 1941. szeptember 25. 2.

[6] Megalakult 1941. november 1-jén, lásd: HU-MNL-OL-K 428-a-501-1941-11-2.; HU-MNL-OL-K 612-a-264-1941-11-3.; *Muraköz*, 1941. november 6. 5–6.; *Zalamegyei Ujság*, 1941. november 4. 1.

[7] TAKÁTS SÁNDOR: Zrínyi Miklós emlékezete. *Budapesti Szemle*, 1918. 495.sz. 355.

[8] Utalás a Magyar Tudományos Akadémia 1918. évi Zrínyi-kiállítására. Az 1918-as dátum nem elírás, mivel 1920-ig mind a közgondolkodásban, mind a kutatói berkekben Zrínyi Miklós születésének dátumát 1618 helyett 1620-ra datálták. (Annak ellenére, hogy egy osztrák munka már a XVIII. század elején tényként közölte Zrínyi születésének évszámát: „*Er war ein Enckel des vorhergehenden, und Anno 1620 gebohren.*” JOHANN FRIEDRICH GAUHE: *Historisches Helden- und Heldinnen-Lexicon*. Leipzig, 1716., 1812. Újraközli: KREUTZER ANDREA: „Hősök és hősnők lexiconja...” *Historisches Helden- und Heldinnen-Lexikon*. In: *A Hadtörténeti Múzeum Értesítője* 3. Szerk. KINCSES KATALIN MÁRIA – SZOLECZKY EMESE. Bp., 2000. 32.) A helyes adatokat tisztázta: HANÁK BÉLA: *Genealógiai tévedések a XVI–XVII. századi arisztokrata családoknál*. Matrikula, 2013. 4. sz. 32.

[9] TAKÁTS SÁNDOR: *Szegény magyarok*. Bp., 1927. 86.

[10] TAKÁTS SÁNDOR: *Zrínyi Miklós emlékezete*. *Budapesti Szemle*, 1918. 495. sz. 355.

[11] Az MTI történetéről bővebben lásd: PIRITYI SÁNDOR: *A nemzeti hírügynökség története, 1880–1996*. Bp., 1996. 93–113.

[12] Példaként lásd: *Muraköz*, 1941. november 6. 5–6.; *Zalamegyei Ujság*, 1942. november 3. 1–2.

[13] Ma Čakovec, Horvátország.

[14] Vitéz Horváth Ferenc (1898–1971) Perlak járás országgyűlési képviselője. A Magyar Országgyűlés Képviselőház társadalompolitikai bizottságának tagja. Vö. *Magyarország tiszti cím- és névtára, 1–51. (1873–1944)*. Bp., 1874–1944. 1944, 51. 22.

[15] Vitéz Robogány Ede (1894–?) a Vitézi Rend Főszéktartósága 5. osztályának (nemzetvédelmi és sajtóügyek) vezetője. Vö. *Magyarország tiszti...* 1941, 32.

[16] Vitéz Rózsás József (1894–1971) a Vitézi Rend tiszti vitézi besorolású tagja 1926-tól, főhadnagy rangban, 1943-tól ezredes. A m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia Leventekörének vezetője, folyóiratának (*Ludovikás Levente*) szerkesztője 1928-tól, majd 1937-től a *Magyar Katonaujság* szerkesztője. Költőként is tevékenykedett, számos katonadal, vers, himnusz szerzője. A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia tanára. A magyar katonaeszmény szolgálata című rövid munkájában vázolta fel és javasolta a Zrínyi Csoport megalakulását és tevékenységi körét. A Zrínyi Csoport központi csoportvezetője. Vö. *Magyarország tiszti...* 1944, 37.

[17] Kaltróy Antal (1898–1943) alezredes, a csáktornyai 17/II. zászlóalj parancsnoka. A keleti harctéren a Donnál megbetegedett, Csáktornyán halt meg. Lásd: https://mnl.gov.hu/mnl/zml/hirek/hosok_es/vagy_aldozatok (utolsó letöltés: 2024. október 23.)

[18] Vitéz Kozár Elemér (1901–1946) a Zrínyi Csoport Tudományos és nevelésügyi szakosztályának vezetője. Számos hadtudományi írást közölt. Vö. *Magyarország tiszti...* 1943, 36.

[19] Nagy Károly a csáktornyai állami polgári iskola igazgatója. A Zrínyi Csoport főtitkára, levente csoportparancsnok. A magyarság fegyverben. Jellemtanulmány a nemzetnevelés szolgálatában című könyv (1939) szerzője. Vö. *A csáktornyai m. kir. áll. polgári fiú- és leányiskola évkönyve, 1942–1943*. Szerk. NAGY KÁROLY. Csáktornya, 1943. 11.

[20] Mik Károly (1897–?) kisszentgróti iskolaigazgató, iskolafelügyelő, Csáktornya képviselőtestületének népművelési titkára. Vö. *Magyarország tiszti...* 1943, 520.

[21] Pecsornik Ottó (1903–1945) Csáktornya polgármestere, valamint országgyűlési képviselő 1941 és 1944 között. A Magyar Országgyűlés Képviselőház igazságügyi bizottságának tagja. Vö. *Magyarország tiszti...* 1944, 20.

[22] Vitéz Mezey Dénes (1898–1981) a Vitézi Rend Zrínyi Csoport központi vezetőségének tagja, főtthár. Vitéz Rózsás Józseffel közösen szerkesztették a *Magyar Katonaujság* című hetilapot. A svéd követségnél konzulátusi főtisztviselő volt.

[23] <https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/adatbazis/magyar-tavirati-iroda/adatlap/132615> (utolsó letöltés: 2024. október 23.)

[24] Ma Šenkovec, Horvátországban.

[25] 1942. október 30.

[26] Homonnay Tivadar (1888–1964).

[27] Mathia Károly (1902–1961) zeneszerző- és tudós, bölcsészdoktor, a Ludoviceum tanára. A Zrínyi Csoportjának Az Állandó Biráló Bizottság ügyvezető előadója. A magyar katonaeszmény, különösképpen a magyar katonai nevelés szolgálatában álló, magyar nyelven megjelent művek jegyzéke című könyv szerzője. Vö. *Magyarország tisztí... 1944*, 37.

[28] Okresa Rókus (=Rok Okreša) horvát származású (valószínűleg csáktornyai születésű) szentilonai községi bírós. Életéről a kutatás során bővebb információt nem találtunk, nem említik a Magyarország tisztí cím- és névtára gyűjteményben, a Magyarország közhivatalainak cím- és adattárában csak a bírói szerepére utalnak. Vö. *Magyarország közhivatalainak cím- és adattára: állami, vármegyei, városi és községi hivatalok évkönyve*. Szerk. TAKÁCS JÓZSEF. Bp., 1942. 996.

[29] Vitéz gróf széki Teleki Béla (1896–1969) Zala vármegye főispánja 1936 és 1944 között.

[30] Személyéről a kutatás során bővebb információt nem találtunk.

[31] A Zrínyi Csoport jelvénye: „...négy levélből álló keretben, két keresztben elhelyezett, kissé hajlott kard, melynek markolati része keresztalakú.” Vö. *Működési tervezet... 3. A jelkép Zrínyi Miklós elhíresült szállóigéjére – „Sors bona, nihil aliud” – utal.*

[32] Dr. Sztankay István (1898–?) több polgármesteri ügyosztálynak tanácsjegyzője. Vö. *Magyarország tisztí... 1935*, 79.; *Budapesti hivatali útmutató*. Szer. RADÓ RICHÁRD – GÁRDONYI JENŐ. Bp., 1937. 15.

[33] Értsd: Horthy Miklós (1868–1957) kormányzó. A legfőbb/legfelsőbb hadúri tisztség bevett címe volt a kormányzó személyének, aki a honvédség első számú, igaz névleges vezetője volt. A megnevezés összefüggésben volt a Horthy-kultusszal. Lásd: TURBUCZ DÁVID: *A Horthy-kultusz, 1919–1944*. Bp., 2015. 257.

[34] Kiszely Gyula (1900–1973) zeneszerző, zongoraművész, a Magyar Rádió rendezője. A Zrínyi Csoport Ének- és zeneművészeti szakosztály vezető-helyettese. Vö. *Magyarország tisztí... 1944*, 38. Vitéz Király Sándor hivatásos alhadnagy, a m. kir. operaház művésze. Vö. *Magyarország tisztí... 1944*, 590.

[35] Uzdóczy-Zadravec István (1884–1965) ferences szerzetes, tábori püspök. A Zrínyi Miklóssal kapcsolatos megemlékezésekben az élen járt, személye erősen köthető a Zrínyi-kultusz ápoláshoz. A Csáktornyán született és csak „Kapisztránnak” becézett lelkész („...méltán kapta a honmentő „Kapisztrán” melléknevet.” Vö. *Páter István. A mi Kapisztránunk a forradalmi évben*. Szeged, 1920. Előszó.) valószínűleg személyes indítást érzve ápolta oly buzgón Zrínyi emlékét. A Magyar Országgyűlés Képviselőház közjogi, társadalompolitikai és véderő bizottságának tagja. Vö. *Magyarország tisztí... 1944*, 14–15.

[36] A Szent István Bazilikáról van szó.

[37] Dr. Zalán István (1876–1949?) alsódomborui (ma Donja Dubrava, Horvátország) minisztertanácsos. A Magánalkalmazottak Biztosító Intézetének igazgatója. Fejér vármegye és Székesfehérvár városának főispáni titkára. Az első világháborúban a cs. és kir. 3. gróf Hadik András Huszárezred kapitánya volt. Vö. *Magyarország tisztí... 1932*, 111.; *A cs. és kir. 3. számú „Gróf Hadik” -huszárezred története*. Bp., 1931. 226.

[38] Probszt Mária több budapesti iskola tanára, egyben a III. kerületi Szentendrei-úti községi polgári iskola ifjúsági egyesületének – Szilágyi Erzsébet önképzőkör – egyik vezetője volt. Vö. *Magyarország tisztí...* 1931, 308.; *Budapest székesfőváros III. kerületi Szentendrei-úti községi polgári leányiskolájának évkönyve, 1942–1943*. Közzétette: BOKOR MIHÁLY. Bp., 1943. 6.

[39] <https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/adatbazis/magyar-tavirati-iroda/adatlap/130971> (utolsó letöltés: 2024. október 23.)

[40] Vitéz Oszlányi Kornél (1893–1960) vezérőrnagy, a m. kir. honvédezerkar tábournoki karának tagja. A Katonai Mária Terézia-Rend lovagja. Vö. *Magyarország tisztí...* 1944, 768.

[41] Dr. Brand Sándor (1887–1965) jogász, Zala vármegye alispánja 1938 és 1948 között.

[42] Vitéz Pánczél (Poloviczer) Ferenc drávaszentmihályi bírónagy. A cs. és kir. 69. „Hindenburg” gyalogezred népfelkelő őrmestere volt. Vö. *A volt csász. és kir. 69. „Hindenburg” vezértábornagy nevét viselő gyalogezred története (1910–1918) és világháborús albuma*. Szerk. CRETIER FERENC. Cegléd, 1937. 366.

[43] A Magyar Tűzharcos Szövetség (1938–1945) I. világháborús veteránokból álló érdekvédelmi szervezet volt, tagja csak azon világháborús veterán lehetett, aki a Károly-csapatkeresztel lett kitüntetve. Elődszervezete a Frontharcos Szövetség. Vö. *Az Ilnetov munkanaplója: Vitéz Bély Alajos vezérezredes Hadtörténelmi Levéltárban őrzött irataiból, 1941–1943*. Szerk. BLASSZAUER RÓBERT. Bp., 2002. (oldalszám nélkül)

[44] Személyéről a kutatás során bővebb információt nem találtunk.

[45] Tóvizi Irén (1912–1991) operaénekesnő, az 1956-os események után Torontóba emigrált, ahol létrehozta többedmagával a Torontói Magyar Színházat. *Krónika*, 1991. április 1. 35.

[46] <https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/adatbazis/magyar-tavirati-iroda/adatlap/129748> (utolsó letöltés: 2024. október 23.)

Címkék:

[Horthy-kor](#) [4]

[Zrínyi-kultusz](#) [5]

[Vitézi Rend](#) [6]

[második világháború](#) [7]

[Muraköz](#) [8]

Kiadás: 25. évfolyam (2025) 1. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/zrinyi-miklos-vezerlo-eszmenykepunk-a-magyar-tavirati-iroda-kozlese-a-horthy-kori-zrinyi-kultusz>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/zrinyi-miklos-vezerlo-eszmenykepunk-a-magyar-tavirati-iroda-kozlese-a-horthy-kori-zrinyi-kultusz> [2] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/oszlop_0.jpg [3]

<https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/szentilona.jpg> [4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/horthy-kor> [5]

<https://www.archivnet.hu/cimkek/zrinyi-kultusz> [6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/vitezi-rend> [7]

<https://www.archivnet.hu/cimkek/masodik-vilaghaboru> [8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/murakoz>